

"Aklın pek garip bir hali vardır. Öyle bir yed-i tûlâ sahibidir ki, bazan kâinatı ihata etmekle kucağına alıyor. Bazan daire-i imkândan çıkar, en yüksek dairelere müdahaleye çalışır. Bazan da bir katre suda boğulur,.." ifadelerinin izah nasıldır?

"İ'lem eyyühe'l-aziz! Aklın pek garip bir hali vardır. Öyle bir yed-i tûlâ sahibidir ki, bazan kâinatı ihata etmekle kucağına alıyor. Bazan daire-i imkândan çıkar, en yüksek dairelere müdahaleye çalışır. Bazan da bir katre suda boğulur, bir zerre içinde yok olur, bir kılda kaybolur. Maahaza, hangi şeyde fena ve kaybolursa, bütün varlığı o şeye münhasır olduğunu bilir. Ve hangi bir noktaya girse bütün âlemi beraberce götürmek isteğindedir."(1)

İnsan cismen küçük olmasına karşın fitrat ve mahiyetine konulmuş duygu, cihaz ve latife sayesinde bütün kainatı kuşatacak ve ihata edecek bir genişliğe ve mahiyete sahiptir. İnsan bu duygu ve latifeler ile bütün kainatı bir karpuz gibi eline alır ve inceler. İnsan kainatta ne kadar alemler varsa hepsine açılan pencereler hükmünde cihazlara sahiptir.

Mesela, göz görüntü alemine açılan bir pencere, kulak sesler alemine açılan bir kapı, hayal misal aleminin bir anahtarı, ruh alem-i ervahın menfezidir vs. İşte bu duygu ve cihazlar sayesinde insan akli kainatı eline alıp inceler, hatta Üstad'ın ifadesi ile daire-i imkan olan kainattan çıkar en yüksek dairelere akli sıra şekil vermeye kalkar. İnsan bu yönü ile öyle bir yed-i tulua yani uzun bir emel ve arzuya sahiptir ki, bütün kainatı kucağına alır, hepsini yutsa tatmin olmaz.

Aynı insan bu geniş ve ihatalı mahiyetini bazen basit bir meşguliyette adi bir iştigalde boğdurur, adeta bir nokta ve zerre de kaybolur gider. Köy yerlerinde bir tavuk veya bir arsa için adam öldürüp kan davasını sürdürenler buna misal olabilir. Ya da insanların çok önemsiz ve gereksiz işlerle meşgul olacağım diye bu geniş ve ihatalı duygu ve cihazlarını heba etmesidir.

Kainatı kuşatarak kucağına alma kabiliyeti olan insan futbol, eğlence, kumar, ya da Amerika'nın kaç tavuğu var gibi lüzumsuz ve malayani işlerde kendini ve geniş mahiyetini boğdurur ve öldürür.

"Zerre içinde boğulmak" tabiri, böyle önemsiz ve değersiz işlerle meşgul olacağım derken iman, ibadet ve tefekkür gibi ulvi şeyleri unutup terk etmesi manasınadır.

İnsan hangi şeye odaklanırsa ona şiddetli yapıştığı için, bazen öyle adi ve komik şeylerde boğulur ki, insanın bir yönünün de zalim ve cahil olduğu anlaşılır. Kur'an'da insana hem Ahsen-i takvim hem de zalim ve cahil denilmesi, bu noktadan dolayıdır. Bazı insanlar kainatı kucaklayacak kadar inbisat ederken, bazı insanlar da kainatın ehemmiyetsiz bir noktasında boğulur çıkamaz, o önemsiz ve değersiz mesele içinde debelenip durur.

Özet olarak insanın bir damla suda boğulması, bir zerre de yok olması insanın dünyanın önemsiz ve basit işlerinin meşguliyetinden dolayı Allah'ı unutması ve Allah'tan gafil olması anlamındadır.

Kainatı ihata edecek bir şekilde kucağına alması ise kabiliyet ve fitratça ne denli geniş ve ulvi bir mahiyete sahip olmasına işaret ediyor.

İnsan cismen küçük olmasına karşın fitrat ve mahiyetine konulmuş duygu, cihaz ve latife sayesinde, bütün kainatı kuşatacak ve ihata edecek bir genişliğe ve mahiyete sahiptir. İnsan bu duygu ve latifeler ile bütün kainatı bir karpuz gibi eline alır ve inceler. İnsan kainatta ne kadar alemler varsa hepsine açılan pencereler hükmünde cihazlara sahiptir.

Mesela, göz görüntü alemine açılan bir pencere, kulak sesler alemine açılan bir kapı, hayal misal aleminin bir anahtarı, ruh alem-i ervahın menfezidir vs.

İşte bu duygu ve cihazlar sayesinde insan akli kainatı eline alıp inceler, hatta Üstad'ın ifadesi ile daire-i imkan olan kainattan çıkar, en yüksek dairelere akli sıra şekil vermeye kalkar. İnsan bu yönü ile öyle bir **yed-i tulua**, yani **uzun bir emel ve arzuya** sahiptir ki, bütün kainatı kucağına alır, hepsini yutsa tatmin olmaz.

(1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Habbe](#)